
«Круглий стіл» «25-річчя проголошення незалежності України»

8 червня 2016 р. на спільному засіданні кафедр історії держави і права України та зарубіжних країн, теорії держави і права, конституційного права, міжнародного права, соціології та політології, культурології Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого за участю членів відділення теорії та історії держави і права Національної академії правових наук України відбувся «круглий стіл», присвячений обговоренню такої визначної події в історії українського народу, як проголошення 24 червня 1991 р. незалежності України.

Відкрив засідання «круглого столу» академік Національної академії правових наук України, проректор з наукової роботи Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого *А. П. Гетьман*, який зазначив, що з нагоди 25-ї річниці незалежності України – знаменної події у багатомілітній історії національного державотворення, з метою її гідного відзначення у 2016 році, засвідчення поваги до подвигу борців за свободу, незалежність і територіальну цілісність, єднання суспільства у справі розбудови України як високорозвиненої європейської держави Президент України *П. О. Порошенко* видав указ «Про відзначення 25-ї річниці незалежності України», у якому окреслено низку заходів, присвячених зазначеній історичній події в житті

українського народу. У межах цих заходів і був проведений «круглий стіл», присвячений обговоренню актуальних питань українського державотворення.

У доповіді доктора юридичних наук, професора, завідувача кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн *В. Д. Гончаренка* «Акт проголошення незалежності України (24 серпня 1991 р.) – документ історичного значення» перш за все зазначено, що Акт – документ, схвалений Верховною Радою України, який визначив правовий статус України як незалежної держави. Хоча дата прийняття Акта пов'язана з такою подією, як спроба державного перевороту в Москві 19 серпня 1991 р., проголошення влади антиконституційного Державного комітету з надзвичайного стану (ДКНС) і придушення путчу 23 серпня 1991 р., але насправді становлення України як суверенної та незалежної держави було започатковане із прийняттям Верховною Радою УРСР Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р. Більшість положень Декларації наділяли Україну правами, притаманними фактично незалежній державі. Науковці пов'язують із прийняттям Декларації початок першого етапу процесу становлення державної незалежності України. Сам факт прийняття Декларації свідчить про те, що на той момент Союз РСР, до складу яко-

го все ще входила УРСР, цілком об'єктивно і невинно наближався до свого розпаду. До того ж принципи Декларації були несумісними з «новим» союзним договором, який розроблявся кремлівським керівництвом, щоб урятувати прогнилу радянську імперію. Церемонію попереднього підписання союзного договору було призначено на 20 серпня 1991 р. Але невдала спроба антиконституційного путчу ДКНС прискорила розпад СРСР. Вона мотивувала Верховну Раду Української РСР прийняти 24 серпня 1991 р. Акт проголошення незалежності України. Загальна форма Акта не була визначена чинною на той час Конституцією УРСР 1978 р. Але зміст цього документа дає підстави стверджувати, що він мав конституційний характер.

Акт мав установчий характер, оскільки радикально змінював державно-правовий статус України, її державний і суспільний лад. Легітимізація незалежності України вимагала проведення всеукраїнського референдуму щодо визнання такого її статусу. Тому у постанові Верховної Ради Української РСР «Про проголошення незалежності України» від 24 серпня 1991 р. 1 грудня 1991 р. було визначено днем проведення республіканського референдуму на підтвердження Акта проголошення незалежності. Такий референдум 1 грудня 1991 р. відбувся. 90,32% його учасників (а це 28 млн 804 тис. 71 особа) висловилися за підтримку Акта проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р. Тим самим відбулася внутрішня легітимізація незалежності України, яка стала підґрунтям для її легітимізації ззовні. Після цього Україну як само-

стійну незалежну державу стали визнавати іноземні держави. Із прийняттям Акта проголошення незалежності України розпочався етап розбудови власної держави і власної правової системи.

Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 р. назавжди ввійде у вітчизняну історію як визначна подія у процесі багатовікової історії українського державотворення. День 24 серпня є державним святом.

Із доповіддю «Богдан Хмельницький про проблеми і перспективи українського державотворення» виступив доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України *В. М. Єрмолаєв*. Доповідач зазначив, що Національно-визвольна війна українського народу, що вибухнула на початку 1648 р. під проводом Богдана Хмельницького, поставила перед ним і козацькою старшиною безліч нагальних проблем щодо осмислення державотворчих перспектив: формування політичної системи Козацької держави, виборення політичної автономії у складі Речі Посполитої чи повного державного суверенітету, встановлення меж козацької території, вибору засобів ефективного захисту прав козаків, міщан, селянства, православної віри, зовнішньополітичних орієнтирів і союзників та ін. У ході Визвольної війни, коли нерідко воєнні успіхи і поразки випереджали осмислення їх значення для державотворення, гетьман та його наступники змушені були уточнювати, суттєво корегувати, під зовнішньополітичними впливами і керуючись власними пріоритетами і орієнтаціями, свої ідеї і дії.

Таким чином, велич Богдана Хмельницького як державотворця і полягає в тому, що він зумів, незважаючи на складні умови майже безперервної війни, втілити сподівання народу на позбавлення від польського гноблення, на творення Козацької держави, її демократичних інститутів. У його універсалах, наказах, листах, що збереглися, найбільш правдиво відображено реакцію гетьмана на нагальні й гострі проблеми, породжувані складними обставинами Національно-визвольної війни, ускладненням геополітичного становища Козацької держави, збереження її суверенітету.

Із доповіддю «Україна в об'єднаній Європі: сучасний стан і перспективи» виступив доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри міжнародного права *І. В. Яковюк*. Він акцентував увагу на тому, що європейський вибір – це невід'ємна складова національної ідеї й одночасно стратегічний напрям державно-правового розвитку України з моменту здобуття незалежності. Підписання і ратифікація Угоди про партнерство і співробітництво між Україною та Європейським Союзом засвідчило офіційне визнання Україною європейського вибору як стратегічного курсу зовнішньої політики держави. Політико-правові засади цього курсу отримали нормативне визначення у Стратегії інтеграції України до ЄС, яка встановила основні напрями інтеграційного процесу. Показово, що курс на європейську інтеграцію завжди залишався найважливішим зовнішньополітичним пріоритетом України, незалежно від того, хто очолював державу. Якісно новий етап у взаємовідносинах України з ЄС розпочався

у 2004 р., коли ЄС та Україна отримали спільний кордон і як сусіди зобов'язані були посилити свою політичну та економічну взаємодію.

Протягом наступних років Україні вдалося зробити багато на шляху до інтеграції в ЄС: вона вступила до СОТ, підписала План дій Україна – ЄС, визнання Євросоюзом за Україною статусу країни з ринковою економікою, стала учасником програми «Східне партнерство» і нарешті підписала Угоду про асоціацію, доповнену положеннями про створення глибокої всеосяжної зони вільної торгівлі. Однак цих кроків все ще вважається замало, аби впритул наблизитися до вступу в ЄС.

Оскільки Угода про асоціацію має необмежений термін дії, передбачено можливість здійснення всебічного її перегляду, у т. ч. щодо розширення та встановлення більш амбітних цілей та завдань за взаємною згодою Сторін. Це положення створює передумови не тільки для регулярного оновлення Угоди, а також для можливої формальної фіксації поглиблення європейської інтеграції України. Така перспектива стане реальністю, якщо Україна зможе подолати традиційні перешкоди на шляху інтеграції, а саме: незавершеність економічної, судової й адміністративної реформ, боротьби з корупцією, здійснення децентралізації влади, а також адаптації вітчизняного законодавства до законодавства ЄС.

Із доповіддю «Європейські статuti інформаційної свободи та Основний Закон України» виступила кандидат юридичних наук, доцент, завідувачка кафедри конституційного права *Т. М. Слінько*. Вона наголошувала

на тому, що модернізація Конституції України на сучасному етапі, який ще називають «євроінтеграційним», відбувається на європейських цінностях та принципах (повага людської гідності, свобода, демократія, рівність, верховенство права та повага до прав людини, включаючи повагу до прав меншин). Ці цінності є спільними для всіх держав-членів у суспільстві, де переважають плюралізм, недискримінація, толерантність, правосуддя, солідарність та рівність прав чоловіка й жінки.

Положення Конституції України в цілому складають досить міцний фундамент щодо регламентування прав і свобод людини і громадянина в інформаційній сфері. Першоосновою для таких, пов'язаних між собою конституційних прав, як свобода вираження поглядів (включає свободу інформації) та права на доступ до інформації є ст. 34 Основного Закону України. Конституція України також закріплює право кожного громадянина знайомитися в органах державної влади, органах місцевого самоврядування, в установах і організаціях з відомостями про себе (ч. 3 ст. 32), гарантує право вільного доступу до інформації про стан довкілля, якість харчових продуктів, предметів побуту (ч. 2 ст. 50) та ін.

Робоча група з прав людини Конституційної комісії України завершила роботу щодо модернізації розд. II Конституції України, метою опрацювання якого було приведення у відповідність до міжнародно-правових документів, системний аналіз яких дає підстави стверджувати, що більшість положень, які визначені в цих актах, імплементовані в національне законодавство. Ра-

зом з тим, спираючись на існуючу «статистику занепаду» України, можна дійти висновку про те, що Основний Закон досі не відповідає і не відповідає зараз аксіомам органічного конституціоналізму.

Із доповіддю «Державні символи України: конституційно-правова характеристика» виступив кандидат юридичних наук, доцент *О. Г. Кушніренко*. Доповідач, зокрема, зазначив, що однією із необхідних ознак сучасної держави є наявність у неї прапора, герба та гімну, які разом з іншими атрибутами державності відіграють надзвичайно важливу роль у механізмі функціонування держави, а також у процесі утвердження незалежності держави.

Саме тому державні символи повинні мати належну систему конституційно-правового закріплення і регулювання як із точки зору їх створення і використання, так і ефективного правового захисту з боку держави саме як символів їх суверенітету.

Державні символи підтримують факт існування держави і слугують зміцненню її суверенітету. Втрата національної державності призводить і до втрати її символів.

Державні символи України закріплені у ст. 20 Конституції України, яка відносить до державних символів: Державний Прапор, Державний Герб України і Державний Гімн України.

Згідно із ч. 6 ст. 20 Конституції України опис державних символів України та порядок їх використання повинні бути встановлені конституційними законами (тобто за них повинно проголосувати не менше 300 народних депутатів). Проте, незважаючи на імператив-

ний припис ст. 20 Конституції України, із цього питання на сьогодні Верховна Рада України прийняла лише один із трьох законів – «Про Державний Гімн України» від 6 березня 2003 р.

Що стосується закону про Державний Герб України, то жоден із законопроектів так і не був прийнятий із ідеологічних причин. Деякі політики, і навіть вчені (наприклад, П. Стецюк), вважають, що малий Державний Герб України повноцінно виконує всі необхідні функції Великого (єдиного) Державного Герба України і взагалі порушують питання про доцільність встановлення Великого Державного Герба України як такого.

Дійсно, можливо фактична відсутність великого Державного Герба України і не створює серйозних проблем ні всередині країни, ні в зовнішньополітичній діяльності. До того ж сучасна європейська конституційно-правова практика майже не знає ситуації з наявністю великого і малого Державних Гербів, проте це питання не може бути питанням дискусії, особливо для посадовців державних органів, оскільки воно урегульоване Конституцією України, яка містить правильну відповідь – великий Державний Герб України повинен бути. В іншому випадку в Конституцію України потрібно вносити відповідні зміни.

У майбутніх законах про Державний Прапор і про Державний Герб необхідно обов'язково надати офіційне тлумачення (розуміння) символічного змісту малюнка Державного Герба України та поєднання кольорів на Державному Прапорі України, що дасть можливість усунути значну кількість існуючих при-

пущень (версій) щодо походження, первинного значення та символічного значення як малого Державного Герба України – Тризуба, так і синьо-жовтого кольорового поєднання Державного Прапора України.

Із доповіддю «Деякі окремі аспекти участі політичних партій в державотворчих процесах в Україні» виступив кандидат історичних наук, доцент *С. Ю. Лукаш*. На думку доповідача, розвинені демократичні країни називаються «партійними», і плідність діяльності політичних партій визначається у тому числі рівнем їхньої соціальності, тобто включеності у соціально-правову систему (громадянин – громадянське суспільство – політичні партії – Верховна Рада України – Кабінет Міністрів України, сформований коаліцією депутатських фракцій і підконтрольний і підзвітний парламенту, тощо) як інтегратор, ефективність реалізації якої залежить від дуже багатьох чинників, у тому числі – від ступеня розвитку громадянського суспільства, а також від рівня партійної культури, яка є складовою частиною політичної культури, а також системно взаємопов'язана із загальною, громадянською, правовою та іншими видами культури.

Доповідач зосередив увагу лише на деяких окремих аспектах цієї складної, багаторівневої проблеми: 1) розуміння партійної культури в Україні як однієї з найголовніших умов ефективної участі політичних партій у державотворенні; 2) рівень розвитку громадянського суспільства, що обумовлює ступінь зрілості політичних партій, які, у свою чергу, відіграють одну з найважливіших ролей у поступі України до демократії.

Партійна культура розуміється автором у «вузькому» і «широкому» (відома як електоральна культура) смислах. Перший вбирає в себе внутрішньопартійну діяльність і спрямований на підвищення ефективності роботи партійної машини насамперед у складі парламенту; другий – ставлення суспільства до політичних партій під час парламентських виборів та до їхньої діяльності у складі Верховної Ради України. Цей аспект був з'ясований за допомогою застосування кількісного дослідження з використанням соціологічного методу, яке було проведене у два етапи: на початку 2015 і 2016 р. Деякі його результати виразили певне розчарування суспільства діяльністю партійних фракцій Українського парламенту VIII скликання, сформованої ними парламентської більшості та створеного цією більшістю уряду, що підконтрольний і підзвітний Верховній Раді України.

Із доповіддю «До судової реформи в Україні: актуальні ідеї С. С. Дністрянського про судову владу» виступив кандидат юридичних наук, доцент *В. С. Смородинський*. Доповідач, зокрема, зазначив, що на початку ХХ ст. й особливо після революції українська правова думка значною мірою переміщується за кордон, що на довгі роки обмежує або взагалі перебиває доступ до неї наших співвітчизників. Значний внесок у теорію суддівської діяльності належить дійсному члену Всеукраїнської академії наук Станіславу Севериновичу Дністрянському (1870–1935). Так, у роботі «Загальна наука права і політики» (Прага, 1923) він обґрунтовує значущість судової практики й судового розсуду для розвитку та функціонуван-

ня національної правової системи. На думку правознавця, судові рішення («оріки») «вже через те, що вони нормують тільки дотичні правні випадки, не можуть мати зобов'язуючої сили для інших випадків, хоч як подібних». Водночас суддя не може «відклонити від себе рішення якоїсь справи тим, що... нема в законі відповідної правової постанови». С. Дністрянський підтримує заміщення доказової теорії теорією вільного суддівського переконання, але з певними застереженнями («Кожна свобода мусить мати свої границі – так само й свобода судді в орудуванні правними нормами», «суддя має перш за все зберігати право»). Це означає, що в разі відсутності законодавчої норми він «може й повинен послуговатися правними нормами іншого суспільного зв'язку, оскільки такі норми існують». Оскільки суд є державним органом, то суддя мусить «годити норми інших суспільних зв'язків з провідними ідеями держави, відважуючи протилежні сфери інтересів та зрівнюючи їх на засадах правдивої рівності». Водночас «суддя стоїть на сторожі права навіть супроти законів, коли закони стануть в суперечність до норм зорганізованого правового ладу». І держава мусить дати судді таке право. Таким чином, суддю, з одного боку, обмежують загальні цілі держави, а з другого – «загальні принципи творення права та внутрішні прикмети, які повинно мати право». З цього можна зробити важливий висновок про дві передумови суддівської діяльності, які можуть і суперечити одна одній – легальність (законність) та правність (підлеглість праву). Цієї суперечності не буде тільки за умови існування виключ-

но правових законів. За цих умов С. Дністрянський надає судді великих можливостей («творчу функцію судді»). «Він може вийти навіть поза існуючі правні норми суспільних зв'язків, зберегти такі соціально-етичні норми, які починають щойно творитися», й навіть прийняти рішення на основі цілком нових норм, але виключно за умов їх відповідності цілям держави і права. Ці норми С. Дністрянський визначає як «природні основи права», які після їх застосування суддею стають новими нормами держави.

Із доповіддю «Роль політичної еліти в розбудові української держави» виступила доктор соціологічних наук, професор *Л. М. Герасіна*. На її думку, руйнування колишніх ідеологем радянських часів, на жаль, не призвело до перемоги раціонального, а отже, творяться нові міфи та «герої». Так, в Україні зусиллями деяких ЗМІ та публічних політиків творяться політичні міфи-утопії щодо «самовідданих борців із корупцією»; ідеологеми щодо «істинних патріотів національної державності» і «космополітів», ілюзорні сюжети про «поборників демократії та прав людини», які безкомпромісно ведуть країну в ЄС, тощо. Отже, вражає очевидна спекуляція на політичних ідеалах і очікуваннях людей, котрі цинічно експлуатуються.

Із доповіддю «Трансформації в культурі України років незалежності» виступив доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри культурології *В. О. Лозовий*. Доповідач зазначив, що культура – поняття складне й багатогранне. У широкому сенсі – це процес і результат творчої діяльності людей.

У вузькому розумінні – це цінності, переконання, зразки, норми поведінки, що властиві певній соціальній групі чи суспільству. У соціологічній літературі розглядаються як основні елементи культури такі: мова, цінності, соціальні норми та звичаї, традиції, обряди.

Відомо, що в роки незалежності українська мова набула статусу державної. До цього вона тлумачилась як субкультурна мова.

За аналітичними висновками відомого науковця Богдана Гаврилишина, будь-який суспільний лад базується на системі цінностей, політичному правлінні та економічній системі. У праці «Дороговкази в майбутнє» (1993) називаються три системи цінностей, що властиві світовому простору ХХ ст.: індивідуалістсько-конкурентна (найповніше реалізується в США), егалітарно-колективістська (характерна для колишнього СРСР) та групово-кооперативна (панує в Японії). У роки незалежності Україна перейшла від егалітарно-колективістської системи цінностей до індивідуалістсько-конкурентної системи цінностей.

Становлення ринкового суспільства в Україні все більше орієнтує його суб'єктів на соціальні норми (як регулятори поведінки і діяльності), які б стали більше відповідати ринковим відносинам.

Що стосується звичаїв, традицій, обрядів, властивих радянському періоду, то вони все менше відтворюються у життєдіяльності молодого покоління. У країні набуває розвитку релігійне життя, поширюється мультикультуралізм. Розвиток культури України здійснюється у напрямі європейських циві-

лізаційних цінностей та стандартів. Перехід до вільного ринку стимулював культурні деформації, комерціалізацію закладів культури тощо.

Із доповіддю «Розвиток вітчизняної правової системи в умовах глобалізації» виступив кандидат юридичних наук, доцент *Д. В. Лук'янов*. Доповідач зазначив, що однією з основних рис розвитку людства на початку ХХІ ст. стають процеси глобалізації в усіх сферах суспільного життя, які представляють собою процеси всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції й уніфікації. Основними наслідками цього процесу відзначають міжнародний поділ праці, міграцію в масштабах усієї планети капіталу, людських і виробничих ресурсів, зближення законодавства, економічних і технічних процесів, а також зближення культур різних країн. Процеси конвергенції правових систем є також одними з наслідків всемірної глобалізації. Термін «конвергенція» походить від латинського *converge* – сходитися, наближатися. Стосовно правових процесів термін «конвергенція» використовується для аналізу можливості зближення різних правових систем та меж сприйняття правовою системою правових інститутів іншої системи. Найбільш дослідженою є конвергенція правових систем романо-германського та англо-американського права. Процеси конвергенції в межах цих двох типів права відбуваються досить поступово та мирно, що багато в чому пояснюється їх належністю до єдиної Західної цивілізації, яка побудована на ліберальних цінностях, ринковій економіці та спільній культурній спадщи-

ні. Образно можна сказати, що ці системи мають однакові цілі, але досягають їх різними юридичними методами. Значно складнішим процесом є запозичення правових інститутів з принципово різних правових сімей. Проте країни Європи мають такий досвід. Так, наприклад, у Великобританії визнано мусульманський полігамний шлюб, створено перший офіційний ісламський суд, що призводить до формування так званого англо-мусульманського права. З цієї точки зору цікавою є можливість запровадження подібних інститутів у вітчизняній правовій системі. Перші спроби вже зроблено. Так, Держслужба України у справах Криму і Севастополя у червні 2016 р. ініціювала на державному рівні організацію вихідного дня в період проведення двох найбільших ісламських свят – Ураза-байрам і Курбан-байрам.

Із доповіддю «Делеговане законодавство Кабінету Міністрів України у 1992–1993 роках» виступив кандидат юридичних наук, доцент *Є. О. Васильєв*. Здобувач сформулював причини делегування уряду України повноважень видавати декрети у сфері законодавчого регулювання відносин власності, підприємницької діяльності, соціального і культурного розвитку, державної митної, науково-технічної політики, кредитно-фінансової системи, оподаткування, державної політики оплати праці і ціноутворення. Так, уже з 1 листопада 1992 р. відповідно до Декрету Кабінету Міністрів України «Про прибутковий податок з доходів громадян, що перевищують 60000 купонів» із сум заробітків, одержуваних громадянами за виконання ними трудових обов'язків,

і прирівняних до них доходів, одержуваних за місцем основної роботи.

Декретом Кабінету Міністрів України «Про оподаткування бартерних (товарообмінних) операцій в галузі зовнішньоекономічної діяльності» об'єктом оподаткування були визначені бартерні (товарообмінні) операції в зовнішньоекономічній діяльності, сума податку за якими визначалась виходячи з митної вартості продукції (робіт, послуг), що експортується по цих операціях, перерахованої в українські карбованці за курсом Національного банку України. Пільговий режим при проведенні бартерних операцій передбачав забезпечення підприємств і організацій сировиною, матеріалами, технологічним обладнанням та іншою продукцією, гостро необхідною для виробничих потреб.

Значні зміни у сфері непрямого оподаткування відбулись у зв'язку з прийняттям Декретів Кабінету Міністрів України «Про податок на додану вартість», «Про акцизний збір», якими на невизначений строк зупинялась дія законів України «Про податок на додану вартість», «Про акцизний збір» відповідно. Згідно з Декретом Кабінету Міністрів України «Про податок на додану вартість» *податок на додану вартість* визначено як частину новоствореної вартості, що сплачується до державного бюджету на кожному етапі виробництва товарів, виконання робіт, надання послуг. Платниками податку були названі суб'єкти підприємницької діяльності, що знаходяться на території України, а також міжнародні об'єднання та іноземні юридичні особи і громадяни, які здійснюють від свого імені виробничу

чи іншу підприємницьку діяльність на території України.

Із прийняттям Декрету Кабінету Міністрів України «Про податок на прибуток підприємств і організацій» від 26 грудня 1992 р. валовий дохід як об'єкт оподаткування, встановлений відповідно до Закону України «Про оподаткування доходів підприємств і організацій» від 21 лютого 1992 р., було замінено на прибуток. Так, зокрема, ст. 2 Декрету «Про податок на прибуток підприємств і організацій» вказувала, що об'єктом оподаткування є валовий прибуток підприємства. Водночас прибуток як об'єкт оподаткування проіснував тільки I квартал 1993 р., після чого згідно зі статтями 6 і 8 Закону України «Про державний бюджет України на 1993 рік» об'єктом оподаткування знову стає валовий дохід і лише із прийняттям Закону України «Про оподаткування прибутку підприємств» від 28 грудня 1994 р. об'єктом оподаткування остаточно став прибуток.

Незважаючи на певні недоліки правового регулювання системи оподаткування, втіленого в декретах Кабінету Міністрів України, можна дійти висновку, що за короткий строк уряду вдалось вжити рішучих заходів щодо розбудови основи законодавчого забезпечення податкової системи незалежної України.

Із доповіддю «Всезагальне виборче право як показник рівня демократизму в країні» виступив кандидат юридичних наук, доцент *С. І. Власенко*. Його виступ зводився до такого. Результатом еволюції виборчого права стала його всезагальність, утвердження якої збіглося із суттєвою демократизацією державного й суспільного життя у багатьох

цивілізованих країнах. Якщо порівняти історію України, наприклад, з Англією, то в Україні вже Конституція 1919 р. наділила громадян правом голосу з 18-ти років незалежно від статі, щоб брати участь у виборах, він не мав належати до експлуататорських елементів. В Англії 18-річний вік політичної активності був уведений тільки в 1983 р. Такому рішенню передувала багатовікова історія участі у виборчому процесі. Саме вона дозволила англійській спільноті створити найбільш класичну партійно-політичну систему і стати взірцем демократії. Стосовно України, то Акт про незалежність 24 серпня 1991 р. став новою віхою в історії нашої виборчої системи. Вона все одно залишилась всезагальною. Однак слід зазначити, що в українського народу на час отримання незалежності зовсім був відсутній досвід керування країною через так звану систему народного представництва. Це призвело до того, що, незважаючи на включення до Конституції 1996 р. основного конституційного принципу, який передбачає, що всі громадяни вільно виявляють волю, насправді це не так.

Відсутність демократичних традицій і невіри народу в можливості впливати на внутрішньополітичне життя в країні призвели до корупції і підкупу всіх і всього під час практично всіх виборчих кампаній. Їх розмах отримав такі масштаби, що в 2014 р. Верховна Рада була змушена ухвалити закон про застосування кримінальної відповідальності за підкуп виборців. Якщо згадати історію передвиборних кампаній у деяких демократичних державах, таких як США, Німеччина, Англія, то там також можна знайти інформацію про коруп-

ційні дії окремих політичних сил. Але це поодинокі випадки, чого не можна сказати про Україну. Тільки коли наше всезагальне виборче право стане дійсно вільним волевиявленням громадян, тоді ми зможемо сформувану таку Верховну Раду, яка, врешті-решт, почне будувати соціальну і правову державу.

Із доповіддю «Державний лад КНР за Конституцією 1982 р.» виступив кандидат юридичних наук, доцент *В. А. Лизогуб*. У ній була наведена інформація про особливості розбудови і функціонування законодавчих, виконавчих органів у центрі та на місцях, передбачених Конституцією КНР 1982 р.

Із доповіддю «Страхова справа України в перші роки незалежності» виступила кандидат юридичних наук, доцент *К. М. Лисогорова*. Вона зазначила, що у 1993 р. був прийнятий перший нормативний акт, що регламентував страхування – це декрет Кабінету Міністрів України «Про страхування». Однак положення декрету мали лише узагальнюючий характер. Подальше зростання страхового ринку в Україні стало відчутним у 1996 р., у зв'язку із прийняттям Верховною Радою України Закону «Про страхування». Наступного року була створена Ліга страхових організацій України. Динамічно стали розвиватися такі види страхування, як накопичувальне страхування, страхування життя, медичне страхування.

Визначну роль у розвитку вітчизняного страхування відіграла затверджена урядом Програма розвитку страхового ринку від 14 вересня 1998 р. Ця Програма, зокрема, передбачала дозвіл на пряму присутність іноземного страховика в Україні.

У 2001 р. було прийняту нову редакцію Закону «Про страхування». І в подальшому мала місце тенденція до поступового якісного наповнення законодавчої бази страхування в нашій державі.

За статистикою на початку 2000-х рр. в Україні працювало більше 300 страхових компаній, які ефективно надавали послуги фізичним та юридичним особам. Таким чином, на початку 1990-х рр. минулого століття вдалося закласти міцну основу для розвитку страхової справи в Україні.

Із доповіддю «Документальне оформлення незалежності України» виступила кандидат юридичних наук, доцент *Т. О. Матвєєва*. Вона зазначала, що 16 липня 1990 р. Верховна Рада України прийняла Декларацію про державний суверенітет, що проголошувала «верховенство, самостійність, повноту і неподільність влади Республіки в межах її території і незалежність і рівноправність у зовнішніх відносинах». Прийняття Декларації створило правові передумови для виходу України зі складу СРСР.

Напередодні цієї події в Україні відбулися врешті порівняно вільні вибори до Верховної Ради та місцевих Рад. На 450 мандатів до Верховної Ради претендувало близько 3 тис. кандидатів – у середньому по 6–7 чол. на одне місце.

19–21 серпня 1991 р. найближче оточення Президента СРСР М. С. Горбачова спробувало здійснити державний переворот. У Москву було введено війська. Опір путчистам організували і очолили в Москві президент Б. Єльцин та Верховна Рада Росії.

24 серпня 1991 р. позачергова сесія Верховної Ради України майже одностайно проголосила незалежність республіки, прийнявши відповідний Акт. Відтепер на території України залишалися тільки її Конституція, закони, постанови уряду та інші правові акти Республіки.

1 грудня відбувся референдум щодо підтвердження Акта проголошення незалежності, а також всенародні вибори Президента України, яким став Л. Кравчук.

Після краху СРСР постала ідея Співдружності Незалежних Держав (СНД). Процес утворення СНД проходив у два етапи. 7–8 грудня 1991 р. у Біловезькій Пущі керівники України, Росії, Білорусії підписали угоду про створення СНД. В угоді підкреслювалося, що держави – учасниці СНД є правонаступниками СРСР.

10 грудня Верховна Рада України прийняла постанову «Про ратифікацію Угоди про створення Співдружності Незалежних Держав», додавши застереження до неї, які забезпечували незалежність України як суб'єкта міжнародного права.

21 грудня 1991 р. в Алма-Аті 11 із 15 колишніх союзних республік підписали Декларацію про створення СНД. Почалася розбудова незалежної країни – підготовка Конституції Республіки, яка була введена в силу закону у 1996 р., Верховна Рада затвердила новий гімн, Державний Прапор, малий Герб держави, введена тимчасова власна валюта – купуно-карбованці. Україну, як незалежну державу, визнали 130 країн світу.

Із доповіддю «Трансформація парламентської виборчої системи за роки незалежності України» виступила кандидат юридичних наук *Г. П. Пономарьова*. Вона констатувала, що вибори в Україні лише з 1990 р. стають альтернативними, втілюються в життя міжнародні стандарти виборів. Становлення законодавства про вибори народних депутатів України, передусім обрання виборчої системи як визначального фактора формування вищого представницького органу й політичної системи країни, стає особливо актуальним серед багатьох питань державного будівництва. Зараз Україна не має стабільного виборчого законодавства, пошук оптимальної моделі виборчої системи не завершений. За часів її незалежності кожні парламентські вибори проходили за новим законом про вибори народних депутатів України, яким запроваджувалися зміни до виборчої системи.

Протягом незначного історичного проміжку часу набутий досвід застосування мажоритарної системи абсолютної більшості, змішаної мажоритарно-пропорційної системи та пропорційної системи із жорсткими списками. Напередодні кожних виборів до Верховної Ради України політичні сили намагалися змінити парламентську виборчу систему, передусім задля пристосування її до своїх потреб і можливостей. Такі зміни мали на меті створення сприятливіших умов для кількісного збільшення представництва певних політичних сил. Вид виборчої системи завжди викликав гострі політичні дискусії та конфлікти. Процес узгодження системи виборів відображав як внутрішню парламентську боротьбу політичних сил, так

і протистояння різних інститутів державного апарату.

Дискусії з приводу обрання того чи іншого виду системи виборів тривають як у політичних, так і в наукових колах: пропонується і застосування мажоритарної виборчої системи, і різноманітні варіанти системи пропорційного представництва й ін. Чинною сьогодні є змішана парламентська виборча система, що відповідає рівню розвитку політичної системи держави.

Із доповіддю «Щодо питання соціально-економічного розвитку української держави на перших етапах розбудови незалежної держави» виступив кандидат юридичних наук, доцент *Ю. М. Походзіло*. Доповідач акцентував увагу на тому, що соціально-економічний розвиток України неможливо уявити без створення реально стабільної високоефективної національної економіки. У перші роки незалежності на економіку України руйнівного впливу завдала загальна економічна криза, що охопила СРСР, а також розпад загальносоюзного економічного комплексу. На момент проголошення незалежності економіка України виявилася неспроможною до викликів того часу та деформованою: 95% підприємств підпорядковувалися Москві, майже 80% усього виробництва не мало завершеного технологічного циклу, лише 28% підприємств випускали товари народного вжитку, екстенсивний шлях розвитку, науково-технічна та технологічна відсталість (термінової заміни вимагали понад 40% устаткування), низька конкурентоспроможність та ін. Основні причини цього полягали в нерішучості й половинчастості урядових програм,

у затягуванні формування твердої та ефективної виконавчої влади, блокуванні рішень уряду консервативною більшістю Верховної Ради, непродуманості програм соціального захисту населення, що робило реформи непопулярними серед нього.

Із доповіддю «Принцип виборності органів її влади та управління в Конституції Пилипа Орлика» виступила кандидат юридичних наук, доцент *І. М. Скуратович*. Вона констатувала, що принцип виборності Конституція 1710 р. впроваджувала на всіх рівнях державної влади. Вже в преамбулі зазначається, що Пилип Орлик був обраний гетьманом на «призначеній для акту обрання публічній раді... вільним голосуванням». Такі формування, як: «вільні вибори», «вільне голосування згідно з правом і рівністю», «вільне обрання», «вільне волевиявлення і голосування», – містяться в Конституції в пунктах десятому і шістнадцятому. Пунктом шостим закріплюється обов'язкова виборність генеральної та полкової старшини (тобто вищих урядовців та голів і членів місцевих державних адміністрацій) і генеральних радників (тобто парламентарів, обраних від полкових територіальних округів до Генеральної ради – українського парламенту), пунктом дев'ятим – виборність генерального підскарб'я, пунктом десятим – виборність військових і посполитих урядників. Важливе право громадян «і під час миру, і в умовах війни збирати приватні і публічні ради, обмірковуючи спільне благо Батьківщини» називає пункт шостий.

Був реалізований у цих пунктах і принцип народного суверенітету, коли

народ («вільна нація», «вільний народ»), розглядається джерелом державної влади і бере участь у формуванні органів державної влади і місцевого самоврядування, виробляє державну політику й вирішує нагальні питання суспільної ваги – про «цілість Вітчизни, про її загальне добро і про всілякі публічні діла через свої представницькі органи (Генеральну Раду, “приватні і публічні ради”)».

Отже, Конституція Пилипа Орлика 1710 р. зафіксувала важливі принципи правової держави виборності і народного суверенітету.

Із доповіддю «Законодавче забезпечення судових рішень у перші роки незалежності України» виступила кандидат юридичних наук *Н. С. Стеценко*. На її переконання, важливе місце у перші роки незалежності нашої держави належало законотворчій діяльності Верховної Ради України з метою реформування різноманітних правових інститутів, у тому числі й інституту виконання судових рішень. Регулювання процесу виконання судових рішень після прийняття незалежності відбувалося за радянським законодавством на основі постанови Верховної Ради України від 12 вересня 1991 р., в якій було вказано, що на території України могли застосовуватися акти СРСР з питань, які не були врегульовані законодавством України, за умов, що вони не суперечать Конституції і законам України. Організація та діяльність органів виконання судових рішень регулювалася на той момент законом УРСР «Про судоустрій Української РСР» від 5 червня 1981 р., Цивільним процесуальним кодексом УРСР від 18 липня 1963 р. (далі – ЦПК УРСР) та

Інструкцією про виконавче провадження № 22 від 15 листопада 1985 р. (далі – Інструкція). Державним органом, за ст. 350 ЦПК УРСР, на який покладалося виконання судових рішень, залишався судовий виконавець, в особі якого було поєднання правосуб'єктності органу і правосуб'єктності посадової особи. Така єдиноначальність виступала як принцип і метод функціонування судового виконавця у межах його компетенції, а також визначала і персональну відповідальність за свою діяльність. Не встановлюючи управлінської ієрархії, законодавець зобов'язав судового виконавця, з власної ініціативи, вживати усіх законних заходів для більш швидкого і реального виконання. Поряд із цим навантаження на судового виконавця було надмірним, а заробітна плата мізерною. Також виконання судових рішень нерідко було пов'язане з певним ризиком для життя та здоров'я судового виконавця. До того ж виникала небезпека при передачі значних грошових сум до банків, оскільки охорона судових виконавців не була передбачена. Адміністрація суду не забезпечувала належне облаштування робочих місць, не було впорядковано зберігання цінностей, отриманих від боржників для погашення боргів, а також особистих речей судових виконавців. Це зумовлювало плінність кадрів та гальмувало роботу судових виконавців і відповідно судів.

Із доповіддю «Роль і значення органів державної безпеки у сучасній Україні» виступив кандидат юридичних наук, доцент *Д. А. Тихоненков*. Він зазначив таке. У радянський період органи державної безпеки були основним

зрядям тоталітаризму і насильства над суспільством, забезпечуючи панування вищої комуністичної номенклатури. Причому всі зміни в політичній системі були так чи інакше пов'язані з внутрішньопартійною боротьбою й активністю ВУНК, ДПУ, ОДПУ, НКВС, НКДБ, МДБ і КДБ.

Із розпадом СРСР і проголошенням незалежної української держави зростає роль органів держбезпеки в особі СБ України. У післямайданний період значно збільшилась кількість кримінальних проваджень щодо злочинів проти національної безпеки (статті 109–114 КК), терористичним актом (статті 258–258⁵ КК) і у зв'язку зі створенням не передбачених законом воєнізованих чи збройних формувань (ст. 260 КК). З багатьох із перерахованих статей практика, по суті, тільки почала складатися. Дуже важливо, щоб захист інтересів держави не супроводжувався обмеженням у правах і основоположних свободах громадян України.

Із доповіддю «Розвиток методології науки історії держави і права після здобуття Україною незалежності: проблеми й перспективи» виступив кандидат юридичних наук, доцент *Д. А. Шигаль*. На його думку, проголошення у 1991 р. незалежності України відкрило досить широкі перспективи в оновленні методологічних підходів до вивчення історії держави і права. Об'єктивно це виявилось як у можливості безперешкодно ознайомлюватися з напрацюваннями зарубіжних вчених, перш за все розвинутих капіталістичних країн, так і у знищенні тих догматів, що обмежували різновекторний розвиток вітчизняної науки.

Разом із тим слід констатувати й певні проблеми в еволюції методології української історико-правової науки у досліджуваний період. По-перше, це ортодоксія у найрізноманітніших виявах, що заважає не тільки змінити застарілі методологічні парадигми, але часто навіть просто замислитися над необхідністю цих змін.

Ще однією проблемою є легковажність значної частини науковців гуманітарного профілю у поводженні з науковим методом, причому це стосується не лише історико-правового методу, але й методів взагалі. Передусім пояснити це можна майже повним вихолощенням у радянські часи думки про те, що метод у гуманітарних науках – це перш за все технологія та інструмент для досягнення поставленої мети. У результаті, як і колись, акцент робиться швидше на теорії методу, ніж на методиці й техніці його застосування. Під час проведення наукових досліджень таке поверхове розуміння методу трансформується у цікаву стратегію «спочатку проводжу наукову роботу, а потім збираю методи», яка і є квінтесенцією зазначеного вище.

Крім того, для методології вітчизняної історико-правової науки характерною є інертність, яка виявляється у її слабкому та неадекватному реагуванні на ті зміни й зрушення, що відбуваються у сучасному світі й нерідко самі стають потужним імпульсом до переосмислення традиційних методологічних підходів.

Звичайно, вказані проблеми є лише верхівкою айсберга, але важливим є те, що у нових умовах, які розпочалися з 1991 р., українська історико-правова наука має всі шанси для їх успішного подолання.

Із доповіддю «Проголошення незалежності як передумова реформування пенітенціарної системи України» виступив кандидат юридичних наук, доцент *В. В. Россіхін*. Він зазначив, що осмислення позитивного досвіду європейських країн зумовило перші серйозні кроки до гуманізації існуючої каральної політики в Україні. Міністерством внутрішніх справ за участю вчених і заінтересованих відомств було розроблено і пізніше затверджено Постановою Ради Міністрів УРСР від 11 липня 1991 р. № 88 Основні напрями реформи кримінально-виконавчої системи України. В її основу були покладені деякі положення Декларації про державний суверенітет України, прийняті ООН Мінімальні стандартні правила поводження з ув'язненими, Загальна декларація прав людини, Європейські стандарти, інші міжнародні угоди та документи.

Постановою визначалося, що система виконання покарань УРСР потребує реформування через високий рівень злочинності «всередині» системи, а також через централізм і адміністративно-командний механізм управління, що має наслідком неефективність виконання покладених на неї завдань. Реформа перш за все спрямовувалась на соціальну переорієнтацію виконання кримінальних покарань з урахуванням міжнародного досвіду й актів про права людини, принципів законності, гуманізму, демократизму, справедливості, диференціації та індивідуалізації виховного впливу на засуджених. Слід зазначити, що концепція передбачала докорінні глибокі зміни, розраховані на перспективу і які вимагають часу. Проте критичний стан системи, ситуація,

що склалась, продиктували необхідність проведення в короткі строки радикальних змін у галузі законодавства й організації виконання кримінальних покарань. У подальшому до Верховної Ради, Президента і Кабінету Міністрів України вносились пропозиції про прийняття законодавчих та інших нормативних актів з метою вдосконалення діяльності установ і нормалізації оперативної обстановки серед спецконтингенту. Ці зусилля знайшли підтримку законодавчої та виконавчої гілок влади вже у період державної незалежності України – після 24 серпня 1991 р.

Із науковим повідомленням на тему «Незалежність як ключовий фактор розвитку державності» виступив асистент кафедри історії держави і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого *А. О. Булгаков*. Він, зокрема, зазначив, що незалежність являє собою одну із ключових системоутворюючих категорій державності, а також є фактором суверенної влади народу і державної системи в цілому.

Як філософська категорія незалежність – це така категорія буття і пізнання, що визначає наявність у об'єктів і систем власного початку, що не визначається їх зовнішнім оточенням і не залежить від буття інших об'єктів і систем. Наявність самоцінностей об'єктів і систем визначає їх специфіку і утворює необхідну умову різноманітності у світі.

Темою наукового повідомлення асистента кафедри історії держави і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого *Д. А. Григоренко* була «Ліквідація приватної торгівлі в УСРР при згортанні непу». Він зазначив, що процес лікві-

дації приватної торгівлі завершився у травні 1932 р. заборонаю відкриття приватних підприємств. У постанові ВЦК і РНК СРСР від 29 травня 1932 р. чітко зазначалося: «Не дозволяти, щоб приватні крамарі відкривали магазини і всіма засобами викорінювати перекупщиків і спекулянтів, які намагаються наживатися за рахунок робітників і селян». Зрозуміло, що під перекупщиками та спекулянтами малися на увазі ті, хто ще пару місяців назад вільно торгував за умов непу. На думку дослідника непу В. П. Дмитренка, через велику роздробленість приватної торгівлі значно позначився елемент стихії на скороченні її мережі й обігів. Закриття в короткий строк великої кількості дрібних магазинів, яток, припинення дрібно-роздрібною й розвізною торгівлі призвело до появи в ряді міст, як у той час писали, «торгових пустель», до погіршення постачання населення, особливо на селі, міських околицях. Це потребувало значних додаткових зусиль від держави й кооперації з реорганізації товарообігу. До кінця 1930 р. в роздрібній торгівлі на частку приватника припадав лише 1%. Але, незважаючи на законодавчу заборону торгівлі, вона продовжувалася і перш за все товарами першої необхідності й масового вжитку. Тому для виконання постанови від 20 травня 1932 р. ЦВК і РНК СРСР 22 серпня 1932 р. прийняли постанову «Про боротьбу зі спекуляцією». Цей правовий акт наказував ВДПУ, органам прокуратури і місцевим органам влади викоринити спекуляцію, застосовуючи до спекулянтів та перекупщиків позбавлення волі в концентраційному таборі на строк від 5 до 10 років без права амністії.

Так завершилася майже десятилітня історія існування приватного капіталу в умовах більшовицької ідеології. Законодавча заборона на відкриття приватником магазинів і застосування карної відповідальності, по суті, за приватну торгівлю повністю нівелювало весь нормативно-правовий матеріал, спрямований на врегулювання приватних торгових відносин. Слід зазначити, що раніше видані правові акти, які містили норми про порядок відкриття, здійснення, нагляду, гарантій, оподаткування приватника, не були скасовані в установленому порядку. Крім того, питання приватного капіталу перестали навіть згадуватися на з'їздах партії, рад тощо.

Із науковим повідомленням «Зміни в трудовому праві в перші роки незалежності (1991–1996 рр.)» виступила асистент кафедри історії держави і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого *Н. О. Харасик*. Вона зазначила, що Акт проголошення незалежності України зумовив необхідність подальшого укріплення основ державного і суспільного життя в умовах переходу до ринкових відносин та вдосконалення законодавства.

У 1995–1996 рр. продовжував діяти Кодекс законів про працю 1972 р. Проте до Кодексу були внесені зміни та доповнення, а також виключені деякі статті. Основні зміни були внесені у 1992 та 1995 рр. Зокрема, як і в інших нормативно-правових актах, назва «Українська РСР» була замінена на «Україна»; у 1993 р. замість 48-годинного робочого тижня було введено 40-годинний; ст. 3 Кодексу була доповнена ч. 2 про те, що Кодекс законів про працю поширює свою дію також на трудові відносини

щодо членів кооперативів, селянських (фермерських) господарств, колективних сільгоспідприємств; у 1995 р. була доповнена ст. 67 частиною такого змісту: «У випадку, коли святковий або неробочий день (ст. 73) співпадає з вихідним днем, вихідний день переноситься на наступний після святкового або неробочого». Крім того, були розроблені та введені в дію закони та підзаконні акти, які регулювали трудові відносини.

14 жовтня 1992 р. затверджений Закон України «Про охорону праці», в якому зазначалось, що цей закон поширює свою дію на всіх юридичних та фізичних осіб, які, відповідно до законодавства, використовують найману працю та на всіх працюючих, а також закріплював гарантії прав працюючих на охорону праці.

1 липня 1993 р. набув чинності Закон України «Про колективні договори та угоди», в якому регулювалися питання розробки, ведення переговорів щодо змісту, визначались сторони колективних договорів та угод.

1 травня 1995 р. набув чинності Закон України «Про оплату праці», в якому давалось визначення заробітної плати, а також мінімальної заробітної плати, визначались види заробітної плати, яка могла бути основною та додатковою. Хоча в перші роки незалежності України у трудове законодавство були внесені суттєві зміни, все ж таки розробити та затвердити новий Кодекс законів про працю так і не вдалось.

Із науковим повідомленням на тему «Відродження української держави» виступила аспірантка кафедри історії держави і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого *А. А. Омарова*. На її думку,

прийняття союзними республіками Деклараций про державний суверенітет поклало початок безповоротному розпаду СРСР. Проте наприкінці 80-х – початку 90-х рр. XX ст. керівництво КПРС все ще намагалося зупинити цей процес. 1 жовтня 1990 р. Верховна Рада СРСР Постановою № 1691-І «Про хід консультацій і розроблення концепції нового Союзного договору» передбачила підготовку нового Союзного договору.

Протягом майже одного року було підготовлено 4 проекти Союзного договору. З кожним наступним проектом все більше розширювався правовий статус УРСР: із союзної республіки, яка мала невеликий обсяг повноважень, вона ставала дійсно рівноправним суб'єктом федерації. В той же час рішення щодо оновлення Союзного договору було запізнілим. В УРСР, як і в інших союзних республіках, почався процес формування громадянського суспільства, пробудження громадської думки та громадських рухів, ліберальна частина яких виступала за розширення правового статусу республіки, а радикальна – за реалізацію права на вихід зі складу СРСР.

Прийняті Декларації про державний суверенітет союзних республік закріпили таку програму і стратегію розвитку їх суверенних прав, які виключали збереження командно-адміністративної системи, партійно-радянської номенклатури й законодавчих обмежень демократизації суспільства тощо. Небезпека повернення або збереження тоталітарної радянської системи підштовхнула ряд радянських республік на вихід зі складу СРСР, а для інших союзних республік, які брали участь

у розробці Союзного договору, ця небезпека вбачалася у будь-якій статті Договору, де йшлося про верховенство Союзу, його повноважень. Спробою державного перевороту партійно-радянське керівництво продемонструвало загрозу збереження і реставрування СРСР зразка 80-х рр., а, можливо, й більш ранньої моделі. Ця недолюга спроба й була розцінена як «смертельна небезпека» для України і привела до Акта проголошення незалежності України.

Із науковим повідомленням «Законодавчі тенденції в сфері охорони біорізноманіття в Україні після проголошення незалежності» виступила аспірантка кафедри історії держави і права Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого *Р. А. Казак*. Вона зазначила, що після проголошення незалежності в нашій державі розпочалися глобальні зміни в усіх галузях права, приймалися сучасні нормативні акти. Наразі розбудова України як правової соціальної держави, що супроводжується послідовним реформуванням багатьох галузей права, та обраний вектор на співпрацю з Європейським Союзом, передбачає розробку концепції та методів правового забезпечення сталості й охорони біорізноманіття (комплексної системи фауни, флори й середовищ їх існування) та гармонізацію законодавства в сучасний період незалежності України із запозиченням історико-правового досвіду розвитку в цій сфері.

Сучасна Україна як елемент загальноєвропейського природного навколишнього середовища «проводить активну інтегруючу політику як з Європейським Союзом, так і на двосторонній основі» у сфері гармонізації життєдіяльності суспільства у навколишньому природ-

ному середовищі. Взаємозв'язок з Європейським Співтовариством у справах збереження біорізноманіття можна простежити у прийнятому в 2000 р. акті, що затвердив «Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000–2015 рр.», яку було розроблено згідно з рекомендаціями «Загальноєвропейської стратегії збереження біологічного та ландшафтного різноманіття» (1995), враховуючи позитивні тенденції другої половини ХХ ст. Особливу увагу в цьому акті приділено аспектам створення Всеєвропейської екологічної мережі, питання формування якої було включено до Всеєвропейської стратегії збереження біологічного та ландшафтного різноманіття (Pan-European Biological and Landscape Diversity Strategy або PEBLDS), прийняту на 3-й Всеєвропейській конференції міністрів з охорони навколишнього середовища європейських країн (Софія, 23–25 жовтня 1995 р.).

У цілому плановий і територіальний підходи в охороні біорізноманіття, що були закріплені в другій половині ХХ ст., були розвинені в правових актах незалежної України і стали надійною базою для запозичення правового досвіду охорони БР у Європейському Союзі в умовах гармонізації законодавства.

До міжкафедрального «круглого столу», присвяченого 25-річчю прийняття Акта проголошення незалежності України наукова бібліотека Університету підготувала книжкову експозицію «Знаменна дата в історії українського державотворення», на якій були представлені нові книги з фонду бібліотеки: видання, що стосуються процесу прийняття Декларації про державний суве-

ренітет, тексти чинної Конституції та усіх інших конституцій і найважливіших актів конституційного характеру, довідково-енциклопедичні видання, які містять матеріали з численних історичних джерел.

Неабиякий інтерес учасників «круглого столу» викликав віртуальний інфоогляд «Історія державотворення і боротьба за незалежність України мовою фактів», який включає книги та довідково-енциклопедичні видання історичних етапів становлення незалежності України та наявність у фондах бібліотеки документально-публіцистичних видань щодо проголошення Декларації про державний суверенітет.

На фотопрезентації «Історична подія – Україна, 24 серпня 1991 року» представлено документи історичних подій: мітинг 24 серпня 1991 р. на площі біля Верховної Ради України, виступи депутатів, чернетка Акта про незалежність, момент винесення до парламентської зали синьо-жовтого прапора та ін.

Учасники «круглого столу» та відвідувачі веб-сайту бібліотеки також мали змогу ознайомитися з онлайн-експозицією «Державні символи незалежної України», яка знайомить з українською національною символікою, багатотомними традиціями використання жовто-блакитних прапорів, тризуба, гербів на українських землях.

Матеріал підготував:

В. Гончаренко, завідувач кафедри історії держави і права України та зарубіжних країн Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, доктор юридичних наук, професор, академік Національної академії правових наук України